

VÝZDOBA A VYBAVENÍ KOSTELA

Klenby a stěny kostela vyzdobil v roce 1898 malbami již zmíněný Ludvík Nejedlý. Do klenby lodi namaloval fresku Proměnění Páně na hoře Tábor, v kopuli presbytáře vyobrazení starozákonních patriarchů Noa, Abraháma, Izáka a apoštola Jakuba.

Hlavní oltář byl dílem jaroměřského řezbáře Martina Krupky z roku 1776, obraz sv. Jakuba do něj, zřejmě na základě objednávky břevnovsko-broumovského opata Štěpána Rautenstraucha, dodal v roce 1781 pražský malíř Antonín Růžička. V roce 1895 restauroval pražský malíř Antonín Růžička. V roce 1788 byla v kostele umístěna opatská lavice z kostela sv. Markéty v břevnovském klášteře, vytvořená na počátku 18. století. Součástí výzdoby kostela byly i obrazy sv. Benedikta a Jana Nepomuckého od bydžovského malíře Jana Čeňka.

Z gotického kostela pocházela cínová křtitelnice, vyrobená v roce 1547 v Hradci Králové. Benediktini kostelu také věnovali raně barokní kopii sochy Madony broumovské, pořízené snad již na počátku 17. století. Samotná Madona broumovská pochází ze 14. století.

Pozdně barokní varhany, kazatelnu, část hlavního oltáře a další části vybavení zničili vandalové v druhé polovině 20. století. Obraz svatého Jakuba Většího z hlavního oltáře a opatská lavice byly převezeny do novobydžovského kostela sv. Vavřince. Městské muzeum v Novém Bydžově převzalo křtitelnici, kopii sochy Madony broumovské, vrcholně barokní obrazy sv. Petra a sv. Pavla z poloviny 18. století, barokní skříně na paramenta ze sakristie a další předměty. V kostele dnes zůstala pouze spodní část pozdně barokního hlavního oltáře s reliéfem Obětování Izáka a jeden ze zvonů, nepostižený rekvizicemi.

NÁHROBNÍKY

Metličanský kostel sloužil ve středověku a v raném novověku jako pohřební místo šlechticů, majitelů sousedních obcí. Nejstarší známý náhrobník měl pocházet z roku 1504, ostatní byly datovány do let 1580–1616. Texty z třinácti dochovaných náhrobníků opsal údajně již některý z benediktinů, na konci 18. století je publikoval zakladatel české archeologie Karel Josef Biener z Bienenbergu, který se do zdejšího kraje dostal jako inženýr, zapojený do prvního (josefského) vojenského mapování. Masivní pískovcové náhrobníky zanikly při stavbě dnešního kostela. Většinu z nich kameníci rozbili na čtvrtiny a použili do hlavní římsy. Některé z nich byly v roce 1995 s torzem gotického portálu vyjmuty a jsou uloženy v Městském muzeu v Novém Bydžově.

Na jižní stěně sakristie se zachoval honosný klasicistní náhrobník Barbory Slavkovské z Šonova, rozené z Klebornu, manželky správce panství Sloupno Františka Slavkovského rytíře ze Šonova, která zemřela 10. ledna 1825. Jemně opracovaný reliéf zobrazuje v mělkém výklenku u urny truchlícího anděla s obrácenou pochodní. Cvikly v koutech vyplňují kruhové terče s erby rodů z Klebornu a Slavkovských ze Šonova. Náhrobník vytvořil hořický sochař Josef Richtera. České nápisy psané krásnou humanistickou kurzivou lze snadno přečíst i přes drobnější odchylky od nynějších zvyklostí.

Na hřbitově se v minulosti nacházelo několik pozdně empírových náhrobníků, některé z nich vytvořil sochař Václav Bydžovský.

GALERIE U SV. JAKUBA

V roce 2007 občanské sdružení Galerie u sv. Jakuba nabídlo Městu Nový Bydžov spolupráci a představilo plán na využití kostela jako výstavní a koncertní sítě. Od tohoto okamžiku se v kostele – Galerii u sv. Jakuba – pravidelně konají tři výstavy ročně, koncerty a další kulturní akce.

Výstavní program je koncipován tak, aby byl zastoupen již etablovaný umělec z řad předních osobností české výtvarné scény – Michael Rittstein, Jiří Sozanský, Olbram Zoubek, Eva Kmentová, Josef Vyletál, jeden nadaný umělec z mladé, nastupující generace nebo je uspořádána výstava některého z ateliérů Akademie výtvarných umění v Praze. Pozornost galerie se též zaměřuje na význačné regionální autory – vystavoval zde např. Bohdan Kopecký, Jiří Šindler, Jiří Ščerbakov, Jiří Vavřina. Program obohacují tematicky laděné výstavy zaměřené na českou krajinomalbu, figurální tvorbu, sklářská nebo sochařská díla (navštívníci zde měli možnost shlédnout sochy J. V. Myslbeka, Jana Štursy, Mary Durasové, Jaroslava Horejce či Břetislava Bandy).

Pro milovníky a znalce české krajinomalby jsou pravidelně pořádány výstavy představující plátna malířů, kteří náležejí mezi legendy tohoto oboru – jmenujme Antonína Chitussiho, Ludvíka Kubu, Gustava Macouna, Gustava Porše, Václava Radimského, Jana Trampotu nebo Oldřicha Blažíčka. Nesmí být opomenuti představitelé Mařákovy školy – František Kaván, Antonín Hudeček, Stanislav Lolek nebo Roman Havelka. Nechybí Otakar Nejedlý a studenti jeho krajinářské speciálky. Do městského prostředí nás zavádí obrazy malířů Skupiny 42.

Každá z výstav představuje od těchto autorů jiná plátna, která se galerii podařilo vyhledat v soukromých sbírkách nebo je prezentuje ve spolupráci s dalšími galeriemi.

Nedílnou společenskou událostí výstav jsou vernisáže, vždy s odborným úvodním slovem a zajímavým hudebním doprovodem.

Působivý interiér barokního kostela přímo vyzývá ke konání koncertů. Tradicí se staly dva adventní koncerty. Během sezony je pak pořádán další koncert, přičemž škála vystupujících interpretů je pestrá – od koncertů mistrů klasické hudby, přes folkové či jazzové skupiny až k rockovým hvězdám.

Otevírací doba

duben – září

sobota 13.00–17.00

Výstavy je však možno navštívit kdykoliv po telefonické dohodě.

Kontakt

Galerie u sv. Jakuba, z.s.
jakubgalerie@volny.cz
jakubgalerie@gmail.com
+420 606 171 271

GPS souřadnice

N 50.2423786°, E 15.5088861°

Více informací na

<https://jakubgalerie.webnode.cz>

Text: Jiří Slavík.

Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově.

Literatura: Macek, P.; Biegel, R.; Bachtík, J.: Barokní architektura v Čechách. Praha 2015, s. 567–569.

Kuča, K.: Chlumecko – Novobydžovsko. Historie a architektonické památky Pociďliní, kniha druhá. Hradec Králové 1995, s. 304, 308–309.

Prokop, J.: Nový Bydžov v proměnách staletí. Nový Bydžov 2013, s. 20–202.

Mapa: ©ČÚZK.

Tisk: Tisk AS, s.r.o., Hradecká 966, Jaroměř.

V roce 2018 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově s finanční podporou Královéhradeckého kraje.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V JOSEFOVĚ

KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ

ISBN 978-80-88226-13-0

METLIČANY

KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO

Na návrší na východním okraji Nového Bydžova stojí při silnici do Hořic zajímavý pozdně barokní kostel sv. Jakuba. Kostel tvoří krajinnou dominantu, zejména při pohledech od východu. Je orientován od jihozápadu k severovýchodu a tvoří jej průchozí věž, podélná loď a presbytář. Kostel stojí na místě starší stavby a obklopuje ho hřbitov. K bokům presbytáře měly přiléhat symetrické přístavky sakristie a depozitáře, z nichž byl postaven pouze východní.

Areál kostela se hřbitovem ohrazeným zdí doplňuje na severní straně kaplanka sestávající z obytného domu a hospodářských objektů, dnes opuštěná a silně chátrající. Jednalo se o sídlo kaplana, tedy farního vikáře, který pomáhal knězi v duchovní správě farnosti. Velmi kvalitní architektura pozdně barokního kostela je dokladem vysoké úrovně stavitelství 18. století, provádějícího zároveň rafinované urbanistické zásahy do krajiny.

HISTORIE METLIČAN

Z dálky viditelné návrší nad levým břehem Cidliny východně od Nového Bydžova bylo nepochybně vhodným místem pro osídlení již od pravěku. Také proto se předpokládá, že zde mohl stát šlechtický dvorec s románským kostelem. Přímé doklady však scházejí. Již v roce 1311 se připomínají Velké a Malé Metličany. Osídlení se zde tedy koncentrovalo do dvou míst, jedním z nich snad bylo návrší, druhé asi východně odtud v údolí Králického potoka. Jenom tak lze vysvětlit místní jméno Nad Metličany pro pozemky mezi dnešními Metličany a Králickým potokem. V roce 1362 byly Metličany součástí statku Sloupno. Ves se naposledy připomíná v roce 1549 a byla obnovena až v závěru 18. století. Co bylo příčinou zániku vsi a kdy k němu došlo, není zatím vyjasněno. Metličany trvale patřily ke statku Sloupno, který koupili v roce 1672 břevnovsko-broumovští benediktini za opata Tomáše Sartoria pro svou výhodnou polohu na polovině cesty mezi Břevnovem (Prahou) a Broumovem. V roce 1720 byly Metličany vedeny jen jako samota.

K obnově vsi došlo v rámci raabizace státních a církevních statků. Díky této reformě byla v letech 1775–1790 rozdělena řada statků, především na komorních a bývalých jezuitských panstvích, na menší usedlosti přidělované jednotlivým sedlákům. Zdejší dvůr, připomínaný v roce 1790 spolu se čtyřmi domy, byl rozdělen mezi nové osadníky a v roce 1843 stálo v Metličanech 12 domů, v nichž bydlelo 97 obyvatel. Přitom jen o tři roky dříve zde podle mapy stabilního katastru bylo

sedm usedlostí a kaplanka. Všechny tyto usedlosti stály při západní straně cesty do Králík a Hořic. V roce 1843 nejspíše započítali k Metličanům i domy při mostu přes Cidlinu, které náležely k Novému Bydžovu. Metličany navíc zůstaly katastrální součástí Bydžova dodnes a někdy nebyly samostatně vykazovány. Sčítání z roku 1910 zde zaznamenalo 22 domů a 132 obyvatel, v roce 2011 již 100 domů s 252 obyvateli.

HISTORIE KOSTELA

Metličanský kostel se poprvé připomíná v roce 1362. Jak vypadal nejstarší kostel, není známo. Možná šlo o románskou zděnou stavbu, mohl to však být i kostel dřevěný. Ve 2. polovině 14. století byl kostel přestavěn na zděný, dokladem toho je stojka portálu profilovaná hruškovcem a výžlabky, vybíhajícími z šikmých ploch. Stojka je dnes vystavena v novobydžovském muzeu. V letech 1559 a 1565 byly pro kostel pořízeny nové zvony a zavěšeny v dřevěné zvonici. Kostel sloužil jako pohřební místo šlechticů z okolí. V roce 1725 se uskutečnila oprava kostela.

Dnešní kostel vystavěl v letech 1768–1775 královéhradecký architekt a stavitel František Kermer. Stavbu nového kostela zřejmě zařídila vrchnost, jíž byli břevnovsko-broumovští benediktini, vedení opatem Bedřichem Grundmannem. Starý kostel byl údajně novým kostelem obestavěn a bourán teprve v průběhu stavby. V roce 1786 zde byla zřízena lokálie (pobočná fara) a pro kněze byla vystavěna vedle kostela obytná budova kaplanky s hospodářským zázemím.

V roce 1781 byla k východnímu boku presbytáře přistavěna sakristie, po pěti letech se ve zdivu objevily trhliny a již v roce 1789 musel být kostel opraven. Přitom byly sneseny štíty nad hlavní římsou a vázy po stranách věže byly nahrazeny novými, klasicizujícími. Kostel v roce 1898 nově vymaloval novobydžovský malíř Ludvík Nejedlý, který pokryl klenby figurálními výjevy a stěny rozčlenil architektonickou malbou.

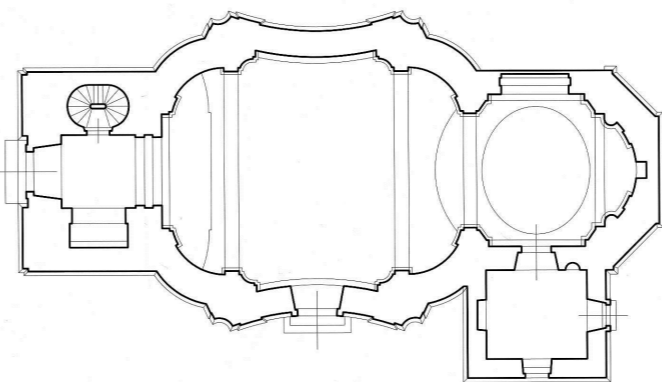
Po roce 1948 kostel i kaplanku spravovala Náboženská matice a v roce 1971 byly převedeny na československý stát, který je svěřil do správy národního výboru v Novém Bydžově. Mezitím byla v roce 1951 rekonstruována silnice a nově byla vedena níže než dosud. Tím se proměnily vodní poměry v okolí kostela, což způsobilo tak vážné statické problémy, že spadla část klenby lodi. V roce 1951 byl kostel kvůli těmto problémům uzavřen a od té doby chátral.

Vnitřní vybavení závažně poškodili vandalové – některé rozbili, některé odcizili. Ve 2. polovině 20. století zanikl, zřejmě při budování chodníku, východní úsek ohradní zdi hřbitova.

Kostel byl odsouzen ke zbourání, protože se však jednalo o krajinnou dominantu, důležitou i pro orientaci armády, k demolici nakonec nedošlo. Městský národní výbor v Novém Bydžově v 70. letech 20. století připravil projekt záchrany kostela jeho úpravou na rozlučkovou síň, když se snahy o jeho využití pro muzejní účely nejevily jako reálné.

V letech 1971–1972 došlo ke statickému zajištění základů kostela a klenb železobetonovými věnci, sanaci klenb a zdiva tlakovým spárováním. V letech 1993–2000 byly při rozsáhlé opravě vyměněny střešní krytina, okna i dveře, byly obnoveny omítky a přeloženy podlahy. Silně poškozená výmalba již obnovena nebyla. Od roku 2008 slouží kostel jako výstavní prostor galerie.

PODOBA KOSTELA A JEHO STAVEBNÍ DĚJINY

Gotický kostel z 2. poloviny 14. století byl nepochybně zděný. Nejspíše to byl bezvěžový kostel s pravoúhlým presbytářem, otočeným k východu či mírně pootočeným k severovýchodu, kam byl ve středověku kladen Jeruzalém a odkud vycházelo slunce. Při poslední opravě kostela se podařilo ze zdiva vyjmout výše zmíněnou stojku hlavního portálu. V sousedství kostela stála dřevěná zvonice, kolem se rozkládal hřbitov, zrušený v 19. století po založení nového v polích za obcí.

František Kermer navrhl kostel neorientovaný, osou rovnoběžnou s nedaleko probíhající hlavní komunikací obce, s věží na jižní straně nad silnicí k Hradci Králové. Půdorys kostelní lodi s dovnitř a ven zprohýbanými úseky obvodového zdiva s pilastry je pozdním odrazem vrcholně barokního dynamismu, uplatňovaného v díle Kermerova učitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Někdy se spekuluje i o tom, že Kermer převzal a upravil starší Dientzenhoferův návrh. Půdorys kostela se konkávně propadlými boky a konvexně rozšířenými čely podobá Dientzenhoferovu kostelu ve Vižňově. Zkrácením střední části lodi je metličanské řešení centrálnější.

Plášť kostela člení poměrně jednoduchý lizénoový rám na pískovcovém soklu, nahoře z něj vystupuje složité profilovaná hlavní římsa. Nároží lodi zdůrazňuje v půdorysu čtvrtkruhové vybrání, v římsě oble vyklenuté a podepřené volutami. Dvnitř prohnuté boční stěny lodi prolamují velká kasulová okna, ve vypuklých částech stěn lodi, v závěru i na věži jsou vyšší pravoúhlá okna s půlkruhovým záklenkem. Význam hlavního průčelí zvýraznil Kermer svým oblíbeným motivem, dvojicemi postranních pilastrů s portálem uprostřed. Nad hlavní římsou vystupuje menší trojúhelný štít, Kermer k jeho patě přisadil pylony s vázami, svým dalším oblíbeným motivem. Nad štítem pak vystupuje vysoké zvonicevé patro věže s okny zvonového patra. Věž kryje pozdně barokní baň s osazeným vrcholem, nahrazujícím tradiční lucernu. Tu naopak nepostrádá sanktusní vížka nad presbytářem, ukončená cibulí. Nad jednoduchým bočním vstupem je osazena deska ozdobená erbem břevnovsko-broumovských opatů a iniciálami PAB PW, které lze snad vysvětlit jako iniciály Placida Beneše, opata v letech 1818–1844. Deska sem byla přemístěna z kaplanky, určené v minulosti k demolici. Vzhled kostela poněkud narušuje přístavek sakristie s nízkou pultovou střechou.

Interiér kostela se jasně dělí do tří částí na původní vstup v podvěž, kostelní loď a presbytář. Stěny interiéru rozdělují pilíře a jónské pilastry s typicky kermerovskými nízkými hlavicemi a s vysokým kladím. Stejně typické je i osazení oken

vysoce na stěnách lodi a jejich orámování šambránami s vrcholovými klenáky a volutami nad patkami. Loď zaklenulý plackové klenby, oddělené pasy a v koncových částech procleněné trojbokými výsečemi. Závěr kostela o pěti stranách osmiúhelníku se do lodi otevírá vysokým vítězným obloukem, na protější straně vystupuje do lodi konstrukce krucht s plným téměř přímkovým čelem. Za kruchtou jsou půlkruhem překlenuté vstupy do přízemí a 1. patra věže. Ke čtvercovému půdorysu věže se z boků připojují výklenek kaple a schodiště na kruchtou. Pravoúhlo část presbytáře zaklenula kopule na pandantivech. Interiér kostela se tedy skládá ze tří samostatných nepropojených prostor. Kermer zde navázal na Dientzenhoferovy zásady tvorby interiéru. Elegantně a dynamicky působící prostor kostelní lodi náleží mezi nejoriginálnější a nejpůsobivější odkazy na radikálně barokní tvorbu českých architektů po roce 1750. Kermer dokázal navíc stavbu suverénně zasadit do terénu a zvolit její měřítko tak, že kostel ladně vystupuje ze zástavby návrší.

FRANTIŠEK KERMER

Rodák ze Žatce František Kermer (1710–1786) své stavitelské školení zakončil u samotného Kiliána Ignáce Dientzenhofera a stal se jeho nejlepším žákem. Svou kariéru spojil s východními Čechami a Hradcem Králové, kam přišel již v roce 1730. Ve stylu pozdního baroka navrhl a postavil téměř dvacet kostelů a dalších staveb. Nejstarší z nich stojí v Českém Meziříčí (1748–1752), další nalezneme například v Častolovicích, Kostelci nad Orlicí či v Novém Hradci Králové. V blízkosti Metličan postavil kostely v Žehuni (1752–1762) a v Chomuticích (1780–1783). Kermer neváhal změnit orientaci kostela, pokud tak mohl vylepšit urbanistické a pohledové kvality území. Ve své tvorbě využíval postupy dynamického baroka, většina jeho staveb však působí poměrně klidným dojmem. V závěrečném období používal i klasicizující motivy (průčelí kostela v Chomuticích). Stavitelem se stal také jeho syn František Antonín Kermer.

